

¹¹Po 1928 m. buvo išleistos dvi R. Tagorės apsakymų knygos: „Alkani akmenys“ (K., 1935), „Išsipildymo naktis“ (K., 1934). Abi knygos išvertė J. Kazėnas. Reikia manyti, kad viena kuri iš tų knygų ir buvo Literatūros skyriaus rašte minimas R. Tagorės novelių rinkinys.

Dėl bibliografinių darbų leidimo

Leisti bibliografinius darbus buržuazijos valdomoje Lietuvoje buvo sunku ir sudėtinga. Tuo metu buvo mažai stambesnių bibliotekų, kurios pajėgtų nupirkti didžiąją tų leidinių tiražo dalį. Visuomenė mažai domėjosi tokio pobūdžio leidiniais ir mažai jų pirkto arba prenumeravo. Leisti bibliografiją tuo metu buvo nuostolinga. Dėl to bibliografinių leidinių privačios arba kooperacinės leidyklos leisdavo labai mažai. Stambeni bibliografijos darbai buvo leidžiami valstybės lėšomis. Jų spausdinimu rūpinosi Svetimo ministerijos Knygų leidimo komisija, Kauno universitetas bei kai kurios valstybės remiamos kooperacinės leidyklos („Spaudos fondas“). Čia spausdinama dokumentinė medžiaga duoda duomenų apie kai kurių leidinių spausdinimo bei jų paruošimo istoriją, tiražus, honorarą, jų platinimo klausimą, teikia žinių apie stambų spaudos neįsivydusį M. Urbšienės bibliografijos veiklą ir kt.

V. Biržiškos raštas apie jo sudarytąją „Lietuvių bibliografijos“ III dalį

Ponui Sv. Min. Knygų Leidimo Komisijos
Sekretoriui-Redaktoriui

Pristatydamas rankraštį „Lietuvos Bibliografija. III dalis. Spaudos uždraudimo laikas. 1865—1904 m. ir priedai I ir II dalies“ prašau apsiimti išspausdinti jį Svetimo Ministerijos lėšomis¹.

Rankraštis sudarys daug-maž 30—40 spausdintų lankų, tokio formato, kaip II-ji dalis ir tuo būdu bus už antrąją dalį 2¹/₂—3 kartus didesnis.

Už antrąją dalį honoraras buvo man užmokėtas kaip už žurnalo bibliografiją²—iš viso apie 6000³ litų. Kadangi ta norma mokant už šią trečiąją dalį išeitų perdidelė knygos kaina ir peraukštus mūsų knygų santykiams honoraras (15.000—18.000), tai aš manau, kad tikslingiausia būtų honorarą nustatyti tam tikrą fiksuotą sumą—8—10.000 litų, nes ir nuošimtį⁴ nustatant išeitų daugiau. Ši suma, nors dalinai atitektų įdėtam į bibliografiją darbui, nes dirbau šią dalį daugiau 2 metų kas dieną dirbdamas bent šešias valandas, taip pat šventėmis ir atostogų laiku... Tačiau tuo atžvilgiu pilnai pasiduodu Svetimo Ministerijos nuožiūrai, nes man rūpi pirmučiausiai, kad darbas būtų išspausdintas ir kiekvieno sumoj honoraras man tiks⁵.

Tiktai prašyčiau: 1) kad sutartį sudarius man būtų avanso išduota, jei bus galima bent 2000 litų, nes turiu sumokėti porą skubotų skolų; 2) kad be 15 autorius egz. būtų duota bent 5 egz. pasiūsti bibliografiją bendradarbiams; 3) kad būtų duotas I—2 egz. I ir II d. spausuvei pavyzdimi imti; 4) kad išspausdinus būtų pastatyta išlyga komisinierui nors žurnalams išsiuntinėti po 1 egz., nes iki šiol Sv. Kazim[iero] Dr[augi-ja] ⁶ to nedarė ir nereklamavo.

V. Biržiška

[Apie 1928 m.]

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1265, l. 14.

„Spaudos fondo“⁷ raštas

Jo Ekselencijai
Ponui Svetimo Ministeriui

Kaunas, 1929 m. sausio mėn. 16 d.
Koperacijos Sąjungos „Spaudos Fon-
do“ Kaune, Laisvės Alėja 62 Nr.

Prašymas

Bibliografijos Instituto⁸ prie Lietuvos Universiteto iniciatyva Koperacijos Sąjunga „Spaudos Fondas“ nuo 1928 m. pradžios leidžia bibliografijos žurnalą „Bibliografijos Žinios“⁹. Iki šiol to dvimėnesinio žurnalo pasirodė 5 Nr. Nr. Paskutinis 1928 m. 6 Nr. yra paruoštas spaudai ir greitai laiku išeis.

Šis žurnalas, prisilaikydamas tarptautinės bibliografijos taisyklių, registruoja: visus Lietuvoje pasirodančius spaudinius, kuriuos Bibliografijos Institutas gauna iš Vidaus Reikalų Ministerijos organų, lietuviškus spaudinius, leidžiamus okupuotoje Lietuvoje ar užsienyje, jei apie juos turima žinių. Be to, „Bibliografijos Žinios“ duoda ir trumpus atsiliepimus apie tas lietuviškas knygas, kurios yra vertos išplatinti, kurios liečia Lietuvos praeitę ir dabarties tyrinėjimą.

Kartu duodamos Lietuvoje einančių žurnalų straipsnių bibliografiją, „Bibliografijos Žinios“ visiškai atstoja valstybinę bibliografiją, kuri visose, be išimties, Europos valstybėse yra skelbiama valstybės lėšomis.

Šis žurnalas, iššaukęs gyvą susidomėjimą įvairių suinteresuotų įstaigų ir asmenų tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, duoda galimumo sudaryti tikrą lietuviškų knygų ir žurnalų produkcijos vaizdą, ko negalima buvo pasiekti vien tik iš atsitiktinai skelbiamų daviniių nuo to laiko, kai sustojė skelbti bibliografiją Svetimio Ministerijos leidžiamos „Knygos“¹⁰.

Tačiau aišku, kad šis žurnalas, negalėdamas iššaukti susidomėjimo plačiųjų visuomenės sluoksnių (nes ne tam jis yra skiriamas), ne tikai neduoda pelno, bet jo leidimas duoda nuostolį, kurio, deja, Kop. S-ga „Spaudos Fondas“ savo maža kultūros reikalams skiriama sąmata negali pakelti.

K[operacinė] S[ąjunga] „Spaudos Fondas“ mano, kad Lietuvos Valstybė yra tiesioginiai suinteresuota, kad šis žurnalas nesustotų ejęs, dargi pačiai Valstybei jį leidžiant, pats leidimas neabejotinai daug brangiau kaštuotų negu dabar. „Spaudos Fondas“ išsigalės leisti žurnalą ir toliau, 1929 metais, tikrai atatinamai Valstybės paremtas.

Todel K. S. „Spaudos Fondas“ turi garbės kreiptis į Jūsų Ekselenciją ir prašyti suteikti „Bibliografijos Žinioms“ leisti dešimties tūkstančių litų subsidiją. Tuo padengtume dalį deficito 1928 ir 1929 metais. 1929 m. deficitas numatomas didesnis už 1928 m. deficitą, nes smarkiai didėjant knygų produkcijai, negalima bus visą medžiagą įdėti į du spaudos lankus, kaip buvo daroma 1928 metais, o dėl tos priežasties žurnalas reikės papildinti.

Tikimės, kad Jūsų Ekselencija, atsižvelgdamas į čia išdėstytą mūsų prašymą patenkinsite¹¹.

Koperacijos Sąjunga „Spaudos Fondas“
[du parašai]

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1265, l. 104.

Lietuvos Bibliografijos instituto raštas

Lietuvos Bibliografijos

Skubu

Institutas

1931 m. sausio m. 19 d.

Svetimo Ministerijos knygų leidimo Komisijai

Kaunas

Universiteto biblioteka

Nr. 19.

„Bibliografijos Žinias“ prenumeravo 1928 m. 211 asmenų ir įstaigų, 1929 ir 1930 m. arti 250. Žurnalo kaina buvo peraukšta: 7 lt. 50 c. metams, atsk. nr. 2 lit.

Pageidaujama sumažinti metinės prenumeratos kainą iki 3 lit., atskiro nr.— iki 1 lit. 1928—1930 m. buvo spausdinama po 1000 egz., iš kurių 100 buvo siunčiama įvairioms Lietuvos ir užsienių žurnalų ir laikraščių redakcijoms, o taip pat mokslo įstaigoms. Spausdinamų egzempliorių skaičių būtų galima sumažinti iki 750, nes sumažinus prenumeratą atsiras daugiau norinčių išsirašyti „B. žinias“. Vien tik kariuomenės bibliotekos prenumeruoja 50 egz.

Pageidaujama taip pat rekomenduoti žurnalą aukštesniųjų bei vidurinių mokyklų, mokytojų seminarijų ir pradžios mokyklų mokytojų bibliotekoms. Jos galėtų įsigyti „B. Z.“ 1928—1930 m. kompletus žymiai papiginta kaina iš buv. žurnalo leidėjo— „Spaudos Fondo“ knygyno.

„Bibl. Žinių“ 1931 m. 1 (19) nr. manoma patiekti komisijai kovo 5—10 d. Geistina spausdinti „B. Z.“ „Varpo“ spaustuveje, kur jis buvo spausdinamas 1928—1930 m

Vac. Biržiška
Instituto Direktorius
A. Ružancovas
Reikalų Vedėjas

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1286, l. 45.

M. Urbšienės¹² raštas

Svetimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisijai Kaune

Turiu garbės pranešti Ministerijos Knygų Leidimo Komisijai, kad esu paruošusi spaudai pluoštą Lituanicos nuo 1900 iki 1932 metų.

Sis mano darbas turėtų sudaryti lyg ir Baltramaičio¹³ bibliografijos tęsinį, nes apima knygas ir žurnalų straipsnius, išėjusius Vakarų Europoje ir parašytus Vakarų Europos kalbomis, vadinasi prancūzų, anglų, italų, švedų, norvegų, ispanų ir kitomis kalbomis, išskyrus slavų kalbas. Tas mano surinktas repertuaras dar yra papildytas, kur tik galėjau ar laikiau reikalinga, kaip pavyzdžiui dėl knygų, Lietuvos bibliotekose ne laikomų, trumpais mano sužymėtų knygų ar straipsnių turiniais, taip pat ir kur galint trumpomis žiniomis apie patį rašinio autorių.

Rankraštis sudaro apie 900 mašinėle spausdintų kvarto formato lapų su maždaug 4500 sužymėtų knygų ir straipsnių.

Rankraštis tuo tarpu yra p. Prof. Vaclovo Biržiškos rankose, kurs laiko jį pribrendusiu spausdinimui, taigi ir kreipiusi į Ministerijos Knygų Leidimo Komisiją, prašydama Jos paimti rankraštį peržiūrėti ir, radus jį tinkamą spaudai, parūpinti šio mano darbo išleidimą.

Gavusi iš Komisijos sutikimą peržiūrėti rankraštį, tuč tuojaus jį Komisijai pateiksiu.

Su tikra pagarba

Marija Urbšienė

1933 m. liepos m. 10 d.

Adresas: Marija Urbšys — Voldemara iela 33, dz. 5, Rīga, Latvija

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1268, l. 1.

V. Biržiškos atsiliepimas apie M. Urbšienės bibliografiju

Svietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisijai

S. Baltramaičio Lituanistikos ir Lietuviškųjų knygų bibliografija, paskelbta 1904 m., jau tuo laiku, kad ji buvo išspausdinta, negalėjo patenkinti reikalavimų, statomų rimtai mokslinei bibliografijai, dėl jos nepilnumo, nesistemingumo, neišpasakytos daugybės klaidų, atsiradusių ne iš nepilnumo medžiagos, bet iš nesugebėjimo autoriaus tinkamai turimą medžiagą sunaudoti. Galiausiai ji ir savaime yra pasenusi, nes paskutinesnį trisdešimtį metų medžiagos nepadauda. Tačiau, kaip pirmoji ir ilgą laiką vienintelė bibliografija ji buvo mums labai brangi ir nepakeičiama. Man pradėjus spausdinti lietuviškųjų knygų bibliografiją antroji Baltramaičio dalis¹⁴ jau yra papildoma ir tęsiama. Tačiau pirmoji, apėmusi daugiausia lituanistiką svetimomis kalbomis, iki šiol buvo nepakeista. Atrodė, kad ją galima pakeisti tik bendromis suburtomis pajėgomis visų mūsų specialistų; atrodė, kad šiuo tarpu neturime žmogaus, kuris pats vienas galėtų Baltramaičio darbą tęsti ir taisyti; juo labiau, kad neturime tokių didelių bibliotekų, kaip Petrapilio viešoji biblioteka, kurios duotų galimumo reikalingą lituanistikos bibliografijai medžiagą išrankioti; bent Lietuvoje esama medžiaga atsirėmus jos čionai pagaminti nepavyktų. Tačiau šiai skeptiškai pažiūrai į lituanistikos bibliografijos ateitį malonų smūgį sudavė p. M. Urbšienės paruoštoji bibliografija. Ji yra sudaryta atsirėmus daugiausia turtingiausiais rinkiniais Paryžiaus bibliotekų; ją sudarant pirmiausia naudotasi pačiomis aprašomomis knygomis ir tik tai antroji eilij įvairiomis bibliografijomis; kur tik buvo galimumo ir reikalo, be bibliografinės antraštės, duodamas ir trumpas turinys — agenda [? — V. Z.], ka[...]. besinaudojantiems bibliografija kartais visiškai išsemia bibliografinio numerio turinį ir leidžia nieškotai pačios knygos pasinaudojant vien tik bibliografijoj paduotais daviniais; kitiems tai leidžia gerai orientuotis ar pats bibliografijos numeris yra skaitytojui reikalingas ar ne, ko kartais negalima iš vienos antraštės suprasti. Vienu žodžiu, medžiagos parinkimo ir registravimo atžvilgiu, p. M. Urbšienės sudaryta bibliografija patenkina visus kad ir griežčiausius, panašiai bibliografijai statomus reikalavimus.

Bet šioji bibliografija sudaro tik pirmąją dalį Lituanistikos bibliografijos. Šiuo tarpu ji apima laiko tarpą nuo 1900 m. iki mūsų laiku. Taigi su laiku teks apimti ir visą Baltramaičio apimtą laiko tarpą (prieš 1900 m.), nes jis yra reikalingas visiškai naujo apdirbimo. M. Urbšienės bibliogr. apima tuo tarpu vien vakarų Europos kalbas, kurių lituanistikos bibliografija mums buvo mažiausiai žinoma — teks toliau apimti ir kitas kalbas, ypatingai slavus, nes be jos mūsų istorikams veik neįmanomas Lietuvos istorijos tyrinėjimas. Tai vis turėtų sudaryti naujas bibliografijos dalis su papildymais, kurie apims tiek tęsimą išspausdintų dalių, tiek neišvengiamus praleidimus.

P. M. Urbšienė savo bibliografiją sutvarkė chronologiniai; tai leidžia sekti patį vystymąsi žinių apie Lietuvą ir lietuvius Vakarų Europos kalbomis. Sudarius smulkia autorių ir dailkinę rodyklę bus galima turėti kartu ir pilną sistematinę bibliografiją, vengiant tų klaidų, kurios visados atsiranda prie sistematinio sutvarkymo ir vengiant reikalo vieną ir tą patį bibliografijos numerį kartoti po keletą ar net keliolika kartų įvairiuose skyriuose, kada knyga ar straipsnis apima įvairius klausimus.

Aš manau, jei Svetimo Ministerijos knygų leidimo komisija pradės šią bibliografiją spausdinti, tai tas jos darbas bus sutiktas didžiausiu dėkingumu visų, kam tik tenka lituanistikos dirvoje dirbti¹⁵.

Vaclovas Biržiška

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1268, l. 19—20.

Pastabos

¹ V. Biržiška (1884—1956) — lietuvių bibliografas, kultūros istorijos tyrinėtojas. Jo sudarytos „Lietuvių bibliografijos“ 3-ąją dalį Knygų leidimo komisija išleido 1929 m.

² V. Biržiškos „Lietuvių bibliografijos“ 2-oji dalis pasirodė 1926 m. ir sudarė bibliografinio žurnalo „Knygos“ 7-ąjį numerį.

³ Pirmasis skaičius rankraštyje įrašytas neaiškiai: 4 ar 6 tūkstančiai.

⁴ Nustatytas honoraro procentas nuo bruto sumos, gaunamos, pardavus visą tiražą.

⁵ Rašte kito asmens ranka pažymėta, kad honoraro paskirta 6 tūkst. litų.

⁶ Sv. Kazimiero draugija — 1906 m. įsteigta klerikalinė knygų leidimo bendrovė, turėjusi taip pat savo knygyną.

⁷ „Spaudos fondas“ — 1922 m. įsteigta knygų leidimo bendrovė, veikusi iki 1940 m.

⁸ Lietuvos bibliografijos institutas įsteigtas 1924 m.

⁹ „Bibliografijos žinios“ buvo leidžiamos 1928—1944 m. „Spaudos fondas“ leido 1928—1930 m.

¹⁰ Kritikos ir bibliografijos žurnalas „Knygos“ buvo leidžiamas 1922—1924 m. Ejo nereguliariai, išleista 6 numeriai (7-asis nr.—V. Biržiškos „Lietuvių bibliografijos“ 2-oji dalis).

¹¹ Rašte pastaba: „Gavo 8.000 lt. subsidijų 1929 m.“

¹² Marija Mašiotaitė-Urbšienė (1895—1959) — lietuvių bibliografė ir spaudos tyrinėtoja. Daugiausia dirbo liuanikos bibliografijos srityje. Jos surinkta medžiaga sudaro apie 40 tūkst. bibliografinių vienetų. Jos darbų buvo išspausdinta tik nedidelė dalis.

¹³ S. Baltramaitis (1841—1919?) — žymus XIX a. pab.—XX a. pradžios lietuvių bibliografas, paruošęs stambų literatūros apie Lietuvą ir lietuvių tautą veikalą „Bibliografinės medžiagos rinkinys Lietuvos geografijai, istorijai, teisės istorijai, statistikai ir etnografijai“. («Сборник библиографических материалов для географии, истории, истории права, статистики и этнографии Литвы». СПб., 1891—1904).

¹⁴ S. Baltramaitis paruošė, o Rusijos Geografijos draugija išleido lietuvių spaudos bibliografiją „Lietuviškų ir senųjų prūsų knygų sąrašas“ («Список литовских и древне-прусских книг». СПб., 1892—1904).

¹⁵ Rašte kito asmens ranka įrašyta pastaba: „[traukti į ateinančių metų sąmatą. 29/VIII.33 m. K. S.“ M. Urbšienės 1900—1932 m. liuanikos bibliografija buvo išspausdinta tik iš dalies: literatūros apie Klaipėdos kraštą sąrašas išspausdintas jos knygoje „Klaipėdos krašto istorijos parašėte“ (K., 1934) ir sudaro atskirą jos skyrių „Klaipėdos krašto bibliografija. (1900—1932)“ (p. 51—75). Visa 1900—1932 m. liuanikos bibliografija nebuvo išspausdinta.

Apie K. Būgos lietuvių kalbos žodyną

1920 m. grįždamas iš Permės į Lietuvą, K. Būga parsivežė daug medžiagos — apie 150 tūkstančių kortelių — lietuvių kalbos žodynui. Švietimo ministerija pakvietė jį prie Knygų leidimo komisijos organizuoti lietuvių kalbos žodyno leidimą. K. Būga tuojau ėmėsi darbo. Spaudai ruošiamas lietuvių kalbos žodynas turėjo apimti apie 100 tūkst. žodžių. K. Būgos redaguojamas žodynas buvo pradėtas spausdinti, tačiau iki jo mirties (1924 m.) suspėta išspausdinti tik pirmąjį žodyno sąsiuvinį (82 p.). K. Būgai mirus, žodyno leidimas buvo nutrauktas. Knygų leidimo komisija nupirko K. Būgos rankraštinį palikimą ir 1926 m. perdavė jį Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultetui, kuris apsiėmė toliau tvarkyti žodyno medžiagą ir ruošti jį spaudai. Humanitariniame fakultete buvo sudaryta žodyno leidimo komisija. 1926 m. spalio 13 d. komisijos posėdyje apie žodyno medžiagą, jos apimtį, sutvarkymą ir tuometinę būklę informavo J. Balčikonis¹. Komisija, apsvarsčiusi žodyno leidimo klausimą, nutarė darbą pradėti — surasti žmogų, kuris, komisijos vadovaujamas ir prižiūrimas, imtų ruošti medžiagą. Komisijos raštas 1927 m. pradžioje buvo nusiųstas Švietimo ministerijai. Lietuvos TSR Centriniam valstybiniame archyve Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos fonde yra keletas su lietuvių kalbos žodyno parengimu ir jo spausdinimu susijusių K. Būgos ir kitų rankraščių. Jie suteikia duomenų ne tik lietuvių kalbos žodyno rengimo ir spausdinimo istorijai, bet ir K. Būgos mokslinei veiklai apibūdinti.

1

Švietimo Ministerijos „Knygų leidimo Komisijai“

Pareiškimas

Prašau nuo šių metų lapkričio 5 dienos paskirti Vytautą Vokietaitį² lietuvių kalbos žodyno kortelių rašytoju ir nustatyti jam už tą darbą mokesť. Turės ji[s] dirbti mano prižiūrimas ir nurodomas ne mažiau kaip po penkias valandas kasdien. Darbo vieta bus mano bute (Didėji Vilniaus gatvė 2).

Lietuvių kalbos žodyno redaktorius
Kaz. Būga

Kaunas, 1920 m. Lapkričio mėn. 4 d.

[rašas: „Apmokėti už darbą 1000 auks.“

CVA, f. 391, ap. 4, b. 1277, l. 12.